

Nr 168.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående lån av statsmedel åt stiftelsen Godtemplarordens vårdhem för alkoholister för utförande av byggnadsarbeten m. m. vid erkända alkoholistanstalten Dagöholm; given Stockholms slott den 8 mars 1940.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Gustav Möller.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 mars 1940.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för socialdepartementet statsrådet Möller.

Gällande bestämmelser rörande statsbidrag till anordnande av erkända alkoholistanstalter äro intagna i en den 27 maj 1932 (nr 217) utfärdad kungörelse, vari bland annat stadgas följande.

Statsbidrag må tilldelas landsting, kommun, förening, stiftelse eller annan för anordnande av erkänd alkoholistanstalt. Statsbidragets sammanlagda belopp, däri jämväl inbegripet bidrag till kostnad för reparationer, förbättringar eller dylikt, som för anstalten tidigare kan hava beviljats, må uppgå till högst 2,000 kronor för vårdplats, när fråga är om nybyggnad, och i annat fall till högst 1,500 kronor för vårdplats. Statsbidrag må icke överstiga vad från annat håll tillskjutes, såframt ej särskilda skäl därtill föranleda.

Ansökning om statsbidrag skall ställas till Kungl. Maj:t. Ansökningen skall bland annat innehålla förbindelse att återbära statsbidraget, i fall anstalten skulle komma att användas för annat ändamål, nedläggas eller avyttras.

Landsting, kommun, förening, stiftelse eller annan, som önskar att för anordnande av erkänd alkoholistanstalt erhålla upplåtelse av kronan tillhörig jord, har att därom göra framställning hos Kungl. Maj:t.

Statsbidrag gäldas från ett under femte huvudtiteln uppfört reservationsanslag till bidrag till anordnande av erkända alkoholistanstalter.

På därom av stiftelsen Godtemplarordens vårdhem för alkoholister gjord framställning har Kungl. Maj:t den 10 mars 1939 *dels* fastställt stadgar för stiftelsen, *dels* medgivit, att till stiftelsen finge för anordnande av en alkoholistanstalt för män, benämnd »Godtemplarordens erkända alkoholistanstalt Dagöholm», med undantag för visst område upplåtas kronoegendomen 2³/₁₀ mantal Dagöholm nr 5 i Lerbo socken av Södermanlands län, *dels* erkänt alkoholistanstalten såsom allmän och fastställt vissa särskilda föreskrifter för anstalten, *dels* ock beviljat stiftelsen statsbidrag med 80,000 kronor till bestridande av kostnaderna för anstaltens anordnande i enlighet med upprättade ritningar till nybyggnads- och ändringsarbeten för anstalten.

Alkoholistanstalten är enligt de av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifterna avsedd för vård av manliga alkoholister, företrädesvis yngre personer och eljest sådana, som icke tidigare åtnjutit vård å alkoholistanstalt. Anstalten har beräknats inrymma 40 vårdplatser.

Vid beviljandet av nämnda statsbidrag beräknades kostnaderna för anordnandet till 150,000 kronor. Härutöver beräknades, att för bestridande av vissa särskilda kostnader i samband med tillträdet av kronoegendomen skulle erfordras ett belopp av 16,000 kronor. Efter inhämtande av riksdagens medgivande i ämnet (se Kungl. Maj:ts proposition den 10 februari 1939, nr 81, och riksdagens skrivelse den 18 mars 1939, nr 122) tillerkände Kungl. Maj:t den 13 april 1939 stiftelsen ett extra statsbidrag av 16,000 kronor för gäldande av sistnämnda kostnader.

I skrivelse den 6 mars 1940 har *styrelsen för statens alkoholistanstalt Dagöholm* gjort framställning om ett statslån åt stiftelsen för utförande av vissa byggnadsarbeten m. m. vid anstalten.

Rörande anstaltens ekonomiska förhållanden har anstaltsstyrelsen till en början anført följande.

I sina kalkyler vid startandet av anstalten hade stiftelsen räknat med att till bestridande av anordningskostnaderna själv bidraga med två fonder, tillhörande Sveriges storloge av I. O. G. T., å respektive 10,000 och 20,000 kronor. Vidare hade stiftelsen avsett att upptaga ett lån å 40,000 kronor. Följande stat hade uppgjorts:

Inkomster:

Räntefritt lån ur P. A. Levins fond	kronor	10,000
Räntebärande lån ur Laura Meuller-Gravallius fond	»	20,000
Statsbidrag för 40 vårdplatser i nybyggnad	»	80,000
Extra statsbidrag för tillträde av Dagöholm	»	16,000
Lån att upptagas av stiftelsen	»	40,000
Summa kronor		166,000

Utgifter:

För nybyggnad	kronor	80,000
För omedelbara förbättringsarbeten i äldre byggnad	»	10,000
För jordbruksinventarier	»	45,000
För anstaltsinventarier	»	15,000
För tillträde av Dagöholm	»	16,000
Summa kronor		166,000

Det lån, stiftelsen ämnat upptaga, hade blivit aktuellt först sedan nuvarande oroliga yttre förhållanden inträffat. Därigenom hade med ens stängts möjligheten att erhålla banklån. Då stiftelsen icke ägde fast egendom att inteckna, hade svårigheterna blivit så mycket större. I detta nödläge hade stiftelsen på socialstyrelsens inrådan vänt sig till styrelsen för Sans-Souci-fonden i Uppsala — en genom nedläggandet av anstalten Sans-Souci därstädes uppkommen fond, som förvaltades för alkoholistvårdsändamål — med anhållan om anslag ur fonden. Ett dylikt anslag å 10,000 kronor hade också, enligt vad som under hand meddelats genom socialstyrelsen, ställts i utsikt. Dessutom hade stiftelsen genom hänvändelse till Sveriges storloge av I. O. G. T. lyckats erhålla, utöver förut omnämnda fonder, ett lån å 25,000 kronor. Därmed hade storlogen sträckt sig så långt dess förmåga räckte, och några ytterligare medel kunde ej därifrån erhållas. Möjligen kunde dock de 5,000 kronor, som resterade i det ursprungligen beräknade lånebehovet, utverkas i ytterligare lån hos storlogen, i annat fall torde detta belopp kunna uppbringas genom lån mot säkerhet i lantbruksinventarier.

Krisläget hade emellertid också medfört, att kostnaderna för anordnandet av anstalten sprungit i höjden. Nybyggnaden, som beräknats skola kosta 80,000 kronor, hade uppförts på entreprenad och hade dragit en sammanlagd kostnad av 103,000 kronor. Vidare hade det visat sig, att anstalten icke hade användbart dricksvatten. Långvariga och besvärliga undersökningar hade måst utföras, innan denna fråga lösts. Kostnaden för framdragande av bakteriefritt vatten till anstalten komme att uppgå till 12,000 kronor, något som stiftelsen icke på förhand räknat med. Slutligen hade den gamla huvudbyggnaden vid egendomen befunnits vara i så dåligt skick, att betydligt mera omfattande restaurationsarbeten måste vidtagas, än vad som förutsetts. Anstalten avsåge att här inreda kök, matsal, kontor och personalbostäder. I samband härmed måste avlopp, vatten och värme indragas i byggnaden. Kostnaderna härför komme att överskrida de beräknade 10,000 kronorna med minst 20,000 kronor.

Kort efter sitt övertagande av Dagöholm hade stiftelsen vidare drabbats av eldsvåda genom åsknedslag, varvid ladugården nedbrunnit till grunden. Försäkringsvärdet, 32,000 kronor, komme icke att täcka kostnaderna för uppförandet av en ny ladugård. Anstalten hade för avsikt att framdeles hos domänstyrelsen anhålla om bidrag att täcka den merkostnad, som komme att uppstå. Anstaltsstyrelsen, som med stöd av meddelade föreskrifter erhållit uppdrag att omhändervärd jämväl stiftelsens angelägenheter, ansåge sig hava anledning förmoda, att denna framställning komme att bifallas, då egendomen helt tillhörde staten och stiftelsen förbundit sig att vid anstaltens nedläggande återlämna den upplåtna egendomen med alla de förbättringar, som beräknats skola komma till utförande.

Den inträffade branden hade emellertid varit ödesdiger för anstalten på annat sätt. Sålunda måste en del av kreatursbesättningen realiserats och kostnader för provisorisk ladugård under vintern bestridas. Den minskade djurbesättningen hade medfört minskade inkomster för jordbruket, så att detta icke kunnat bära sig under året, utan stiftelsen måste träda emellan.

Av det sagda framginge, att anstalten för sitt fortsatta bestånd måste uppdriva ytterligare minst 55,000 kronor enligt följande uppställning:

Ökade utgifter för nybyggnaden	kronor 23,000
Ökade utgifter för iordningställande av den äldre huvudbyggnaden	» 20,000
Utgifter för anskaffande av dricksvatten	» 12,000
<hr/>	
Summa kronor 55,000	

Anstaltsstyrelsen anför vidare, att styrelsen, då alla möjligheter syntes uteslutna att på annat sätt anskaffa de erforderliga medlen, nödgades hemställa hos Kungl. Maj:t om erhållande av ett statslån å 55,000 kronor. Styrelsen framhåller, att det ekonomiska läget för anstalten för närvarande vore sådant, att dess existens måste anses vara äventyrad. Styrelsen erinrar, att alkoholistanstalten å Kurön på sin tid erhållit statslån för vissa byggnadsändamål, vilket lån torde hava lämnats räntefritt med tio års amorteringstid. För nu ifrågavarande lån vore — anför styrelsen vidare — styrelsen givetvis villig underkasta sig de villkor, Kungl. Maj:t ville föreskriva, dock att amorteringstiden för lånet med hänsyn till rådande förhållanden samt till den omständigheten, att anstalten vore nystartad och följaktligen ännu icke fullt uppdriven, icke syntes böra sättas alltför kort.

I anledning av förevarande framställning har *socialstyrelsen* den 7 mars 1940 avgivit utlåtande.

Styrelsen förklarar däri inledningsvis, att bristen på vårdplatser inom den organiserade alkoholistvården hade föranlett socialstyrelsen, i dess egenskap av uppsiktsmyndighet över alkoholistvården i riket, att göra hänvändelser till lämpliga institutioner i syfte att förmå dessa att anordna och driva erkända alkoholistanstalter. Dagöholmsanstalten hade tillkommit efter en sådan hänvändelse till Godtemplarorden. Tillkomsten av denna anstalt hade medfört icke blott lindring av platsbristen utan även en betydelsefull ökning av anstaltssystemets differentieringsmöjligheter. Dagöholmsanstalten utgjorde nämligen en specialanstalt för yngre första-gångs-intagna alkoholister, vilken kategori tidigare måst hänvisas till de övriga öppna allmänna alkoholistanstalterna med deras mera heterogena klientel.

Styrelsen framhåller härefter, att i de för stiftelsen fastställda stadgarna funnes en föreskrift av innehåll att, därest av stiftelsen anordnad alkoholistanstalt nedlades, avyttrades eller eljest till annan överlättes eller densamma användes för annat än därmed i stadgarna förutsatt ändamål eller ock meddelat erkännande av densamma såsom allmän alkoholistanstalt återkallades, stiftelsens samtliga behållna tillgångar, efter Kungl. Maj:ts beprövande, skulle användas för annat likartat anstaltsändamål eller, om behov därav ej förefunnes, tillfalla staten. I anslutning härtill uttalar styrelsen, att om stiftelsen icke såge sig i stånd att upprätthålla verksamheten å anstalten, denna torde få drivas såsom statsanstalt samt att en sådan omläggning av verksamheten icke skulle vara fördelaktig ur statsfinansiell synpunkt.

Rörande orsaken till att stiftelsens ekonomiska beräkningar slagit fel gör socialstyrelsen följande uttalanden.

Att stiftelsens kalkyler visat sig ohållbara syntes bero dels därpå att dessa kalkyler varit alltför optimistiska och dels därpå att vissa utgifter blivit avsevärt högre än vad som rimligen hade kunnat förutses. Den ursprungliga kostnadsplanen hade icke upptagit några utgifter för anskaffande av dricksvatten. Att dylika utgifter skulle bli nödvändiga hade bort kunna förutses. Å andra sidan hade på grund av ogynnsamma grundvattensförhållanden dessa kostnader uppgått till ett så högt belopp som 12,000 kronor, vilket vore avsevärt större än man skäligen kunnat förutsätta. Det hade vid anordnande av de erkända alkoholistanstalterna visat sig, att det vore mycket vanskligt att på förhand beräkna kostnaderna för iordningställande av äldre byggnader för nya ändamål. I detta fall hade de uppskattade kostnaderna tydligen varit alltför låga men den nu angivna kostnadsökningen för detta ändamål, 20,000 kronor, berodde till avsevärd del därpå att huvudbyggnaden å Dagöholm befunnit sig i ett betydligt sämre tillstånd än som kunnat förutses. — Som ett exempel härpå kunde nämnas att en stor balkong å övre våningen störtat ned några veckor efter stiftelsens övertagande av egendomen.

De erkända alkoholistanstalterna hade i allmänhet haft ekonomiska svårigheter i början av sin verksamhet. Sedan verksamheten kommit igång hade de i regel fått ordnad ekonomi. I förevarande fall hade de ekonomiska svårigheterna skärpts av krisläget, som ökat omkostnaderna och minskat möjligheterna att erhålla lån i den öppna marknaden. En speciell omständighet i detta fall vore också, att stiftelsen icke kunde låta inteckna fastigheten, eftersom denna tillhörde staten.

Med hänsyn till föreliggande omständigheter har socialstyrelsen tillstyrkt bifall till framställningen, därvid styrelsen förordat, att för ändamålet måtte för nästa budgetår anvisas ett särskilt låneanslag.

Beträffande villkoren för lånet föreslår styrelsen, med hänsyn till vad anstaltsstyrelsen framhållit, att amorteringstiden sättes till längre tid än 10 år, förslagsvis 15 år, och att den får börja löpa först då anstalten kan beräknas stå fullt färdig, förslagsvis från och med år 1942. Rörande räntevillkoren framlägger styrelsen intet förslag men erinrar att det lån, som år 1932 lämnats alkoholistanstalten å Kurön, varit räntefritt.

Till sist anför socialstyrelsen, att låneanslaget syntes böra ställas till socialstyrelsens förfogande, att av styrelsen utbetalas till stiftelsen med iakttagande i tillämpliga delar av bestämmelserna i kungörelsen den 27 maj 1932 (nr 217) om statsbidrag till anordnande av erkända alkoholistanstalter.

Statskontoret, som yttrat sig i ämnet den 7 mars 1940, anför, att ämbetsverket icke hade någon annan erinran att framställa än att med hänsyn till vederbörande fastighets egenskap av kronoegendom någon inteckningssäkerhet icke torde kunna erbjudas. På grund härav och då godtagbar säkerhet av annan beskaffenhet knappast torde kunna erhållas, har statskontoret ifrågasatt, huruvida icke, därest Kungl. Maj:t funne skäl tillmötesgå framställningen, i sådant syfte erforderligt anslag — som under andra förhållanden kunde hava uppförts å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd — rätteligen borde äskas å driftbudgeten.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen har staten för anordnande av ifrågavarande alkoholistanstalt redan lämnat ett ganska betydande bidrag. Icke dess mindre anser jag det med hänsyn till det obestriddliga behovet av

Departements-
chefen.

denna anstalt och de speciella omständigheter, som åberopats till stöd för den gjorda framställningen, motiverat, att ytterligare ekonomisk hjälp lämnas från statsverkets sida i syfte att möjliggöra att anstalten anordnas och utbygges i enlighet med den uppgjorda planen och nu föreliggande kostnadsberäkningar. Hjälpens synes mig lämpligen böra få formen av ett räntefritt lån, vilket bör amorteras under en tid av 15 år, räknat från och med den 1 januari 1942. Lånebeloppet torde böra bestämmas till 55,000 kronor.

För ändamålet bör för nästa budgetår å kapitalbudgeten, under fonden för låneunderstöd, upptagas ett särskilt reservationsanslag, vilket lär kunna rubriceras lån till stiftelsen Godtemplarordens vårdhem för alkoholister för utförande av byggnadsarbeten m. m. vid erkända alkoholistanstalten Dagöholm.

Under åberopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Lån till stiftelsen Godtemplarordens vårdhem för alkoholister för utförande av byggnadsarbeten m. m. vid erkända alkoholistanstalten Dagöholm* för budgetåret 1940/41 å kapitalbudgeten, fonden för låneunderstöd, anvisa ett
reservationsanslag av kronor 55,000.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Anders Lundstedt.